

Асоціація працівників музеїв технічного профілю
Інститут досліджень науково-технічного потенціалу
та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України
Національний історико-архітектурний музей
«Київська фортеця»
Державний політехнічний музей при НТУУ «КПІ»
Академія інженерних наук України
Академія наук вищої освіти України

**МАТЕРІАЛИ
19-ї Всеукраїнської
наукової конференції
“АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ
ІСТОРІЇ НАУКИ
І ТЕХНІКИ”**

Київ – 2020

Асоціація працівників музеїв технічного профілю
Інститут досліджень науково-технічного потенціалу
та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України
Національний історико-архітектурний музей
«Київська фортеця»
Державний політехнічний музей при НТУУ «КПІ»
Академія інженерних наук України
Академія наук вищої освіти України

МАТЕРІАЛИ
19-ї Всеукраїнської
наукової конференції
“АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ
ІСТОРІЇ НАУКИ
І ТЕХНІКИ”

28 – 30 жовтня 2020 року
м. Київ

УДК 94(477)
ББК 63.3(4Укр=Укр)
М 34

Відповідальний редактор – д.т.н., проф. Гріффен Л.О.

Матеріали

М 34 19-ї Всеукраїнської наукової конференції «Актуальні питання історії науки і техніки» (м. Київ, 28 – 30 жовтня 2020 р.) / Відп. ред. Гріффін Л.О. : Асоц. праців. музеїв тех. проф. ; Ін-т досл. наук.-тех. потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України ; Нац. істор.-архит. музей «Київська фортеця» ; Держ. політех. музей при НТУУ «КПІ» ; Акад. інж. наук України ; Акад. наук вищої освіти України. – К. : Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК, 2020. – 304 с.

ISBN 996-8575-40-6

У матеріалах доповідей учасників конференції з різних регіонів України коротко висвітлені питання, що стосуються актуальних проблем історії науки і техніки, розвитку наукових та технічних ідей, персоналій видатних науковців та інженерів минулого тощо.

Збірник буде корисним науковцям, що працюють в галузі історії науки і техніки, пам'яткознавцям і музеєзнавцям, аспірантам і студентам відповідних спеціальностей, усім, хто цікавиться нашою історією та культурною спадщиною.

**УДК 94(477)
ББК 63.3(4Укр=Укр)**

ЦЕГЕЛЬНО-ЧЕРЕПИЧНА ПРОМИСЛОВІСТЬ ОДЕСЬКОГО ПОВІТУ ХЕРСОНСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Дробний В.С.

Комплексне вивчення соціально-економічного розвитку Півдня України, зокрема, територій, що раніше належали до складу Одеського повіту, неможливе без аналізу формування та розвитку економічної основи поселень регіону. Відповідно доцільним є дослідження цегельно-черепичної промисловості як однієї з базових на цій території.

Масштабні розвідки з системного аналізу цегельно-черепичної промисловості на землях, що складали Одеський повіт, відсутні. На нашу думку, основу цієї промисловості тут склали п'ять гончарних заводів [3, с. 452].

У середині 70-х рр. ХІХ ст. на базі гончарних центрів формуються цегельно-черепичні виробництва. Проаналізовані нами статистичні видання свідчать про інтенсивний розвиток галузі, провідними центрами якої стають поселення Маріїнської, Ландауської та Корениської волостей. Так, на території Маріїнського поселення (раніше Грос-Лібенталь) протягом 1896–1914 рр. функціують три відповідні підприємства. «Цегельно-черепично-гончарно-кахельний» завод Георгія Ебергарда працює з 1890 р. і створений на базі гончарних виробництв, про що свідчить його назва згідно з відомостями 1896 р. [5, с. 326]; з 1899 р. він належить Фридриху Адамовичу Горнбахеру і Георгію Георгійовичу Ебергарду і містить також гончарне виробництво [2, с. 566]. Станом на 1903 р. річний дохід цього виробництва складає 5400 рублів, а до робіт залучено 21 робітника [6, с.404].

У 1900 р. засновано цегельно-черепичний завод Фридриха Фридриховича Ріпа – купця, німецького підданого і, на відміну від Ебергарда, місцевого поселянина. За даними Одеського повітового земства від 1904 р., завод виготовляв на рік 150000 штук марсельської глазурованої черепиці і був четвертим за обсягом випущеної продукції в повіті [4, с. 184]. У 1910 р. 20 працівників заводу виготовили 56 тисяч одиниць продукції, і прибуток підприємства склав 3200 рублів [7, с.404].

1903 р. у поселенні створено цегельно-черепичний завод інженерів Христіана Людвиговича Бейтельбахера та Вурстера, що згідно з даними Одеського повітового земства 1904 р. став другим за обсягом продукції. У звітному році заводом випущено 800 000 штук марсельської звичайної та глазурованої черепиці [4, с. 184]. Станом на 1910 рік тут використовувався двигун потужністю 12 кінських сил, але масштаб виробництва зменшився до 300 000 штук [7, с. 404].

Ландауська волость як осередок цегельно-черепичної промисловості сформувалася навколо німецької колонії Зульц – місцевого гончарного центру. Інтенсивний розвиток галузі засвідчує «Список населених місць

Херсонської губернії на 1896 рік». Відповідно до джерела, у колонії розташовувалися 2 черепичні заводи з продуктивністю виробництва чотири тисячі рублів [5, с. 322].

Згідно зі статистичними даними на початку ХХ ст. у поселенні працювали три цегельно-черепичні заводи: М.А. Штебнера та І.І. Куппера і К^о (до 1910 р. – М.А. Штебнера і К^о), Еразма Еразмовича Треммеля і К^о (у 1899 р. – Тремелля і Штендера) та Стефана Георгійовича Келлера.

Перше з названих підприємств засноване 1887 р. і спочатку спеціалізувалося на випуску звичайної та глазурованої марсельської черепиці. У 1904 р. завод став другим за обсягом виробництва в повіті, довівши випуск продукції до 120 000 одиниць і в подальшому нарощуючи виробничі потужності. Станом на 1910 р. тут працювали 38 робітників, використовували двигун на 10 кінських сил. випустили 200 000 одиниць марсельської черепиці і 40 000 штук цегли, а прибуток заводу склав 25 тисяч рублів [4, с. 184; 7, с. 404].

Наступного, 1888 р., відкрито цегельне виробництво Треммеля і Штендера, розвиток якого дозволив у 1903 р. отримати дохід у 11 900 рублів [6, с.404].

Третє цегельно-черепичне підприємство в колонії створене Келлером 1907 р. Документи Одеської повітової земської управи засвідчують, однак, що цей, шостий за значенням у повіті, завод, який виготовляв 35 000 одиниць марсельської звичайної та глазурованої черепиці, було відкрито до 1904 р. [4, с. 184]. У 1910 р. підприємство зменшує рівень виробництва до 3 500 тисяч рублів, на ньому встановлено двигун потужністю 8 кінських сил, який обслуговують 7 робітників [7, с. 404].

На нашу думку, падіння рівня прибутку й обсягу продукції більшості заводів повіту пов'язано з уведенням до експлуатації цегельно-черепичного заводу Івана Георгійовича Лезевіца на хуторі Петрівка Корениської волості. Згідно з проаналізованими матеріалами створене на межі 1899–1900 рр. підприємство отримує 36 000 рублів загального прибутку вже на третій рік існування [6, с. 404] і вже станом на 1904 р. стає найбільшим у галузі в межах повіту, досягаючи річного випуску 1 000 000 одиниць черепиці; цього ж року власником виробництва стає барон Мас [4, с.184].

Статистичні джерела дозволяють говорити про стрімке зростання як заводу, так і рівня виробництва цегли та черепиці в повіті з його появою. Про це свідчить збільшення виготовлення черепиці з 1 000 000 у 1904 р. до 1 750 000 одиниць – у 1910 та додавання до цієї цифри більш як півмільйона цеглин на рік. Для порівняння: другий за потужністю завод Бейтельбахера зменшив обсяг виробництва з 800 000 у 1904 р. до 300 000 – у 1910. Четвертий за значенням у 1904 р. завод Штебнера підвищив рівень виробництва черепиці на 60 000 одиниць і довів його до 200 000, додавши 40 000 цеглин у 1910 р. У

такий спосіб, можемо говорити про виробничу перевагу заводів східної частини повіту над заводами західної [4, с.184; 7, с.404].

Аналізуючи розвиток цегельно-черепичної промисловості повіту, необхідно вказати також на наявність заводів, власники яких або не вважали виробництво цегли і черепиці основним, або здійснювали виготовлення одного з продуктів у малому обсязі. До числа таких можна віднести створене Іваном Георгійовичем Лезевіцем підприємство в містечку Варварівка: основний дохід тут приносило випалювання вапна, при дохідності 18 500 рублів прибутку від виробництва цегли у 1903 р. складав близько 1000 рублів [6, с. 404].

Окрім зазначених великих виробництв цегли і черепиці, на території повіту розташовувався ряд малих підприємств, детальні дані про які відсутні. Власниками цих виробництв були, зокрема, Готліб Абель (Миколаївське тієї ж волості), Адольф Бітерман (Гелененталь Нейфредентальської волості), Генрих Бранциг (Граденеці тієї ж волості), Михайло Вольф і Вільгельм Гейнцман (Ксенівка Маріїнської волості), Людвіг та Антон Гейзери (Ксенівка Маріїнської волості), Фердинанд Горнштейн (Страсбург тієї ж волості), Яків Святковський (Курисово-Покровське тієї ж волості), Іоган Цеб (Гелененталь Нейфредентальської волості), Франц Шлоссер (Баден тієї ж волості), Фридрих Шоль (Шпеєр Ландауської волості), Філіп Енгельгард (Кандель Зельцької волості), Христофор Руфф (Александрфельд тієї ж волості, створений не пізніше 1904 р.) [1 с. 116].

Проаналізовані джерела засвідчують активний розвиток цегельно-черепичного виробництва в межах повіту, що, в свою чергу, створює позитивну динаміку залучення до економічного життя населення не лише поселень, де розміщувалися підприємства, а й усього досліджуваного регіону. Проте очевидне переважання підприємств галузі у східній частині повіту і фактичне переважання – серед власників німецьких колоністів чи навіть іноземних підданих, як у випадку з Фридрихом Ріпом.

У процесі подальшого дослідження доцільно з'ясувати розвиток інших галузей оброблення й виготовлення будівельних матеріалів, що дозволить детально проаналізувати роль галузі у формуванні єдиного економічного простору південної України.

Література

1. Вся Одесса. Адресная и справочная книга всей Одессы с отделом. Одесский уезд на 1914 год. Год издания четвертый. Одесса, 1913. 1403 с.
2. Вся Россия. Русская книга промышленности, торговли, сельского хозяйства и администрации: торгово-промышленный адрес-календарь Российской империи. СПб.: А. С. Суворин, Т. 1. 1899, 322 с., 2854 стб. разд. паг.: ил.
3. Материалы для географии и статистики России, собранные офицерами Генерального штаба: СПб.: Гл. упр. Генер. штаба, 1859-1868. Т. 24 ч. 2: Херсонская губерния; сост. А. Шмидт. 1863, с. 874. ил., карт., табл.

4. Отчет Одесской уездной земской управы за 1904 год. Одесса, 1905. 698 с. разд. паг., 3 л. диагр.: диагр.

5. Список населенных мест Херсонской губернии. Статистические данные о каждом поселении. Изд. Губернского Статистического Комитета. Херсон: Типография Губернского правления, 1896. 544 с.

6. Список фабрик и заводов Европейской России / Министерство финансов. С. Петербург; Типография В. Кишбаума, 1903. 838 с.

7. Список фабрик и заводов России 1910 г.: по официальным данным фабричного, податного и горного надзора / сост. ред. «Торгово-промышленной газеты» и «Вестника финансов»; Министерство финансов и Министерство торговли и промышленности. [2-е изд.]. Москва [и другие]: Торговый дом Л. и Э. Метуль и К, 1034 с.

ЗМІСТ

<i>Анненков І.О.</i> ОБСТАВИНИ, ЩО ЗУМОВИЛИ НА ПОЧАТКУ 1920-Х РОКІВ ЗАПОЧАТКУВАННЯ В ТЕХНІЧНИХ ВИШАХ УСРР ПІДГОТОВКИ КОНСТРУКТОРІВ ЕЛЕКТРИЧНИХ МАШИН	3
<i>Анненкова Н.Г.</i> СПРОБИ ПІДГОТОВКИ ІНЖЕНЕРНИХ КАДРІВ ДЛЯ ВЕРСТАТОБУДІВНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНСЬКИМИ ВТНЗ НАПРИКІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.	5
<i>Арсеєнко А.Г.</i> ЦИФРОВОЕ НЕРАВЕНСТВО НА ПОРОГЕ ХХІ ВЕКА В ГЛОБАЛЬНОМ И НАЦИОНАЛЬНОМ КОНТЕКСТЕ	9
<i>Бадасєн И.</i> МУЗЕЙ – СВЯЗУЮЩЕЕ ЗВЕНО МЕЖДУ НАУКОЙ И ПРОИЗВОДСТВОМ	14
<i>Байдак Л.А.</i> ДНІПРОПЕТРОВСЬКА ГІДРОБІОЛОГІЧНА ШКОЛА. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВІТОК ПРІСНОВОДНОЇ РАДІОЕКОЛОГІЇ В УКРАЇНІ	17
<i>Бакаєва Л.А.</i> СТАН ПІДГОТОВКИ СПЕЦІАЛІСТІВ В КНІ ДЛЯ МЕТАЛУРГІЙНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ (З 1898 ПО 1930 РР.)	20
<i>Балишев М.А.</i> ФОНДИ АРХІВУ НДІ АСТРОНОМІЇ ХНУ ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА ЯК ДЖЕРЕЛО ДО ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ АСТРОНОМІЇ У ХАРКОВІ (1920–1930 рр. ХХ ст.)	24
<i>Баталкіна В.І.</i> ЗНАМЕННІ ДАТИ У ЗАПОРІЗЬКОМУ МУЗЕЇ-ГАЛЕРЕЇ ПРИКЛАДНОЇ КЕРАМІКИ ТА ЖИВОПИСНОЇ ТВОРЧОСТІ ІЛЛІЙ ОЛЕКСІЯ БУРЛАЇВ	27
<i>Баїштова Л.С.</i> ПРОФЕСОР К. І. ВАЩЕНКО – ОРГАНІЗАТОР МЕТАЛУРГІЙНОГО ФАКУЛЬТЕТУ КНІ (До 120-річчя від дня народження)	34
<i>Белікова Л.Л.</i> ДО ІСТОРІЇ ГАЛУЗЕВОГО ДЕРЖАВНОГО ЗАКЛАДУ «МЕТАЛУРГІЙНИЙ ДЕРЖАВНИЙ МУЗЕЙ УКРАЇНИ»	36
<i>Бірюкова Д.Є., Дементьєва В.В.</i> ОСНОВНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ	38
<i>Войтюк О. С.</i> ВНЕСОК АКАДЕМІКА НАН УКРАЇНИ С.М. КОНЮХОВА У СТАНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ ФАХОВОЇ ОСВІТИ В ГАЛУЗІ РАКЕТОБУДУВАННЯ	42
<i>Волощук О.В.</i> НАЧЕРКИ ДО ТЕМИ «АРХЕОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ІВАНА ЗАРЕЦЬКОГО НА МАТЕРІАЛАХ КОЛЕКЦІЇ НМІУ ТА ПОЛТАВСЬКОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ»	45
<i>В'ялець А.В.</i> ДОТ МОГИЛЬОВ-ЯМПІЛЬСЬКОГО УКРІПЛЕНОГО РАЙОНУ ЯК ПАМ'ЯТКИ ТЕХНІКИ	47
<i>Гамалія В.М., Гамалія К.М., Руда С.П.</i> ПАМ'ЯТКИ З ІСТОРІЇ ТЕХНІКИ У ПРОСТОРІ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОГО ПАРКУ	51
<i>Гармасар В.Г.</i> ДО 155-РІЧЧЯ З ДНЯ ОПУБЛІКУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПРАЦІ ДЖОРДЖА МАРША «ЛЮДИНА І ПРИРОДА»	54

<i>Глушкова В.В., Жабин С.А.</i> ОГАС 1970-Х: ОПРЕДЕЛЕНИЯ, ЦЕЛЕВОЕ НАЗНАЧЕНИЕ И ТРУДНОСТИ СОЗДАНИЯ	57
<i>Гнера В.А.</i> ТЕХНОЛОГІЯ LiDAR В АРХЕОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ	61
<i>Голубєва І.В., Шевченко О.Г., Беренов К.В.</i> ДОСЛІДЖЕННЯ ПАТОЛОГІЇ СТОПИ В ІНСТИТУТІ ІМ. ПРОФ. М.І. СИТЕНКА	63
<i>Граждан Ю.О.</i> МИХАЙЛО ДЗИНДРА – ПОДВИЖНИК МУЗЕЙНОЇ СПРАВИ	66
<i>Гріфпен Л.О.</i> РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ – РУШІЙНА СИЛА СОЦІАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ	69
<i>Губ'як В.Д.</i> ВНЕСОК Д.В. ГУБ'ЯКА В РОЗВИТОК БАНДУРНОГО МИСТЕЦТВА	73
<i>Губ'як Д.В.</i> РОЗВИТОК БАНДУРНОГО МИСТЕЦТВА В УКРАЇНІ	75
<i>Гутник М.В.</i> ВИЩА ПОЛІТЕХНІЧНА ОСВІТА УКРАЇНИ У РЕФОРМАЦІЙНІ 1920–1930-ті рр.	81
<i>Дацюк В.Б.</i> СВДОЦТВО НЕПИСАНОЇ ТРАДИЦІЇ РАКЕТНИКІВ	79
<i>Дацюк О.А.</i> АРХІТЕКТУРНИЙ АНСАМБЛЬ КИЇВСЬКОЇ ФОРТЕЦІ ...	84
<i>Дефорж Г.В.</i> РОЗВИТОК ПАЛЕОЗООЛОГІЧНОЇ НАУКИ ДО ПОЯВИ ПРАЦІ Ч. ДАРВІНА «ПОХОДЖЕННЯ ВИДІВ» У 1859 р.	87
<i>Дзержинский В.А., Дзержинская Л.А.</i> ОТЕЧЕСТВЕННЫЕ МАШИНОСТРОИТЕЛИ ДЛЯ ПЕРВОПРОХОДЦЕВ ПОДЗЕМНЫХ ТУННЕЛЕЙ	94
<i>Діденко Т.О.</i> СПРАВЖНІЙ УНІВЕРСИТЕТСЬКИЙ ВЧИТЕЛЬ – СЕРГІЙ ЮХИМОВИЧ КУШАКЕВИЧ	96
<i>Дробний В.С.</i> ЦЕГЕЛЬНО-ЧЕРЕПИЧНА ПРОМИСЛОВІСТЬ ОДЕСЬКОГО ПОВІТУ ХЕРСОНСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ	100
<i>Живага О.В., Вовченко О.В., Петренко Н.С.</i> РОЛЬ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ У ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ НАУКОВИХ ЗНАНЬ (НА ПРИКЛАДІ СОЦМЕРЕЖІ FACEBOOK)	103
<i>Звонкова Г.Л.</i> СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНЕ СТАНОВИЩЕ НА УКРАЇНІ ТА ПОЧАТОК РЕФОРМИ В ГАЛУЗІ ОСВІТИ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТЬ	106
<i>Игнатович В.Н.</i> ОШИБКИ Р. КЛАУЗИУСА И В. ТОМСОНА В ДОКАЗАТЕЛЬСТВЕ ТЕОРЕМЫ КАРНО	109
<i>Карамаш С.Ю.</i> КИЇВСЬКІ АРХІВИ ЛЬОТЧИКА ОЛЕКСІЯ ГРАЦІАНСЬКОГО	113
<i>Кепін Д.В.</i> ВНЕСОК КНЯГИНИ А. ЯБЛОНОВСЬКОЇ (1728 – 1800) У РОЗВИТОК ПРИРОДНИЧОГО МУЗЕЙНИЦТВА	117
<i>Коваленко С.Д.</i> ВІДДІЛИ ЗАСТОСУВАННЯ (ПРИСТОСУВАННЯ) ПРИ ГАЛУЗЕВИХ ДОСЛІДНИХ ІНСТИТУЦІЯХ: ПОШУК НАУКОВО-	

ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ФОРМ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (20-ТІ РР. XX СТ.)	120
<i>Коваль Г.П.</i> ПОЛЬОТИ В ОДЕСІ ТА НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ У 1910-1911 роках	124
<i>Коваль Ю.Ю.</i> ФОНД Р-5875 ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЯК ДЖЕРЕЛО ДО ВИВЧЕННЯ ЖИТТЯ ТА ТВОРЧОСТІ АКАДЕМІКА МИКОЛИ ПАВЛОВИЧА БАРАБАШОВА (1894–1971)	127
<i>Козирський В.Г., Шендеровський В.А.</i> СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ТЕОРЕТИЧНОЇ ФІЗИКИ В ІНСТИТУТАХ НАН УКРАЇНИ	130
<i>Корнієнко О.М.</i> НОБЕЛІВСЬКІ ПРЕМІЇ – ПРИКЛАДИ НЕВІГЛАСТВА І КОРУПЦІЇ	133
<i>Котляренко Л.Т.</i> МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ У ГАЛУЗІ ЕКОЛОГІЇ ТА ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА ..	137
<i>Кузнєцов В.І.</i> ПРО НЕОБХІДНІСТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРІЇ АКАДЕМІЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ НАУКИ	139
<i>Кузяк А.Г.</i> НЕМЕЦКАЯ ПЕРЕВОЗНАЯ БРОНЕВАЯ ПУЛЕМЕТНАЯ ТОЧКА MG-PANZERNEST	143
<i>Кулик Л.Л., Колесник Н.Е.</i> ФІЛУМЕНІСТИЧНА КОЛЕКЦІЯ МУЗЕЮ КОСМОНАВТИКИ ІМ. С.П. КОРОЛЬОВА	148
<i>Куцаєва Т.О.</i> ПЕРШЕ ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО КЛЮЧІ ВІД КИЇВСЬКОЇ ФОРТЕЦІ В ФОНДАХ НМІУ	152
<i>Кучер В.В.</i> РОЗВИТОК СУДНОБУДІВНОЇ ГАЛУЗІ МИКОЛАЄВА НАПРИКІНЦІ ХХ – НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ.	155
<i>Кушалакова Н.М.</i> ПАВЛОГРАДСЬКИЙ МЕХАНІЧНИЙ ЗАВОД: ДІЯЛЬНІСТЬ АРТИЛЕРІЙСЬКОГО ВИПРОБУВАЛЬНОГО ПОЛІГОНУ НАПЕРЕДОДНІ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	159
<i>Литвинко А.С.</i> НАУКОВА ШКОЛА СТАТИСТИЧНОЇ ФІЗИКИ АКАДЕМІКА НАН УКРАЇНИ І.Р. ЮХНОВСЬКОГО (ДО 95-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ)	163
<i>Лупаренко Г.В.</i> МОТОЦИКЛ МТ10-36 «ДНІПРО» ЯК ВТІЛЕННЯ ВНЕСКУ СПІВРОБІТНИКІВ КПІ В МОТОБУДУВАННЯ	167
<i>Максименко О.Л.</i> ШИДЛОВСЬКИЙ КРЕЙДЯНОПОМОЛЬНИЙ ЗАВОД (20-ТІ РОКИ ХХ-ГО СТОЛІТТЯ)	171
<i>Медвідь Ф.М., Твердохліб А.І.</i> ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВА: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ	174
<i>Мельник В.В.</i> ДО ІСТОРІЇ НІАМ «КИЇВСЬКА ФОРТЕЦЯ»	177
<i>Назаренко В.І., Хоревін В.І.</i> МІЖНАРОДНА АСОЦІАЦІЯ АКАДЕМІЙ НАУК У МЕРЕЖІ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ	182

<i>Озоженко Т.І.</i> ПОЛЯРОЇД – ФОТОКАМЕРА ДЛЯ МИТТЄВОГО ОДЕРЖАННЯ ФОТОГРАФІЇ	185
<i>Олійник М.М., Тверитникова О.Є.</i> СТВОРЕННЯ ХАРКІВСЬКОГО ЕТА- ЛОНУ ЧАСУ ТА ЧАСТОТИ	189
<i>Петрушина Т.О.</i> ДЕГРАДАЦІЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ НАУКИ: ЕКОНОМІКО- СОЦІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ	191
<i>Пилипчук О.О.</i> ОБ'ЄДНАНИЙ ПРОЦЕС В НАУКОВИХ ПРАЦЯХ КИ- ЇВСЬКОГО ЮРИДИЧНОГО ТОВАРИСТВА (1877–1917)	195
<i>Пилипчук О.Я.</i> РОЛЬ АКАДЕМІКА М.В. ПАВЛОВОЇ У СТВОРЕННІ ФУНДАМЕНТУ ПАЛЕОЗООЛОГІЇ ЯК НАУКИ	199
<i>Пістоленко І.О., Константинов В.О.</i> СТОРІНКИ ІСТОРІЇ КОСМІЧНО- ГО ЗВАРЮВАННЯ В ЕКСПОЗИЦІЇ ПОЛТАВСЬКОГО МУЗЕЮ АВІАЦІЇ І КОСМОНАВТИКИ	201
<i>Піхорович В.Д.</i> ПРЕДМЕТ ТА МЕТОД ФІЛОСОФІЇ НАУКИ І ТЕХНІКИ	205
<i>Посвятенко Н.І., Посвятенко Е.К.</i> ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ НАУКИ У МЕ- ЖАХ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ "МЕТОДОЛОГІЯ НАУКО- ВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ" У ТЕХНІЧНИХ ЗВО УКРАЇНИ	208
<i>Пріц В.Ю.</i> РОЗВИТОК УЯВЛЕНЬ ПРО ВСЕСВІТ ВНАСЛІДОК УДО- СКОНАЛЕННЯ АСТРОНОМІЧНИХ ТА ФІЗИЧНИХ ПРИЛАДІВ .	211
<i>Пустовалов С.Ж.</i> КРИТЕРІЙ ВИДІЛЕННЯ ТИПІВ КОЛІСНИЦЬ ДОБИ РАННЬОЇ БРОНЗИ	214
<i>Рижєва Н.О.</i> НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ РОЗРОБКИ ТА ЇХ ВПРОВА- ДЖЕННЯ В СУДНОБУДУВАННЯ ПІВДНЯ УКРАЇНИ	216
<i>Рогожа М.М.</i> ДО ІСТОРІЇ МАНЬКІВСЬКОЇ СОРТОДІЛЬНИЦІ: ХАТА- ЛАБОРАТОРІЯ	219
<i>Рубан М.Ю.</i> РОЗРОБКА ТА БУДІВНИЦТВО ПЕРШОГО ВІТЧИЗНЯНО- ГО ДИЗЕЛЬ-ПОЇЗДА ДЕЛ-01 НА ЛУГАНСЬКОМУ ТЕПЛОВОЗО- БУДІВНОМУ ЗАВОДІ	222
<i>Савчук В.С.</i> ДОРОЖНЯ КАРТА ТЕОРЕТИЧНОЇ ФІЗИКИ В ОДЕСІ: ПЕРШІ КРОКИ	227
<i>Салата Г.В.</i> ПРОФЕСОР Л.Д. ПРОСКУРЯКОВ ТА ЙОГО ВНЕСОК У РОЗВИТОК БУДІВЕЛЬНОЇ МЕХАНІКИ	230
<i>Сенченко Н.М.</i> ВИЛУЧЕНІ ВИДАННЯ КІЄВО-ПЕЧЕРСЬКОЇ ЛАВРИ У СПЕЦФОНДІ КНИЖКОВОЇ ПАЛАТИ УКРАЇНИ	236
<i>Солдатова Г.В.</i> ДІЯЛЬНІСТЬ АКАДЕМІКА Є.П. ВОТЧАЛА (1864-1937) В КИЇВСЬКОМУ ТОВАРИСТВІ ПРИРОДОЗНАВЦІВ	240
<i>Тарасенко Л.П.</i> ЗАСОБИ КОМУНІКАЦІЇ В СУЧАСНОМУ ВІЙСЬКО- ВО-ІСТОРИЧНОМУ МУЗЕЇ	243

<i>Татарчук В.В.</i> АВІАКОНСТРУКТОР ОЛЕКСАНДР ДАНИЛОВИЧ КА-РПЕКА (1894-1918): УТОЧНЕНІ АСПЕКТИ ЖИТТЯ І ДІЯЛЬНОС-ТІ (ДО 125-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ)	246
<i>Татарчук В.В.</i> ХТО ПЕРШИЙ? ДО ПИТАННЯ ПРІОРИТЕТУ ПЕРШО-СТІ У ВІТЧИЗНЯНОМУ ЛІТАКОБУДУВАННІ (Ю. КРЕМП, КНЯЗЬ О.С. КУДАШЕВ, Я.М. ГАККЕЛЬ)	251
<i>Тверитникова О.Є., Мельник Т.В.</i> М.І. КОРСУНСЬКИЙ ТА РОЗВИТОК ФІЗИКИ В УКРАЇНІ	255
<i>Тимошенко В.К.</i> СТВОРЕННЯ ВІЙСЬКОВО-ІСТОРИЧНОГО МУЗЕЮ У МІСТІ КИСВІ	258
<i>Титова О.М.</i> ВИДАТНИЙ УЧЕНИЙ, ПЕДАГОГ, НАСТАВНИК (ДО 90- РІЧЧЯ І.Ф. КОВАЛЬОВОЇ)	262
<i>Ткаченко С.С.</i> НАУКОВИЙ ДОРОБОК СЕРГІЯ ФОКІНА У ГАЛУЗІ ХІМІЇ	265
<i>Толочко К.І., Толочко Д.І., Тверитникова О.Є.</i> ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ ЕТАЛОНУ МАСИ	267
<i>Фірсов О.В.</i> ПРО РОСІЙСЬКІ ПАТЕНТИ ІНЖЕНЕРА Б. Г. ЛУЦЬКОГО	269
<i>Харковенко Р.В.</i> СТАНОВЛЕННЯ ПАМ'ЯТКООХОРОННОГО ЗАКО- НОДАВСТВА РЕСПУБЛІКИ ТАДЖИКИСТАН	273
<i>Харук А.І.</i> ОДНА НЕВДАЛА МОДЕРНІЗАЦІЯ: ЛІТАК «ВУАЗЕН ІВА- НОВА»	276
<i>Харук Л.М.</i> ВИКОРИСТАННЯ ВІДОМОСТЕЙ З ІСТОРІЇ ВІРУСОЛОГІЇ В УКРАЇНІ У ВИКЛАДАННІ КУРСУ «БІОЛОГІЯ І ЕКОЛОГІЯ» ..	279
<i>Цюпа А.М.</i> З ІСТОРІЇ БУДІВНИЦТВА ВАНТАЖНИХ ТЕПЛОХОДІВ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОГО РІЧКОВОГО ФЛОТУ (1945-1985 РР.) ...	282
<i>Шкєпу М.О.</i> ВИРОДЖЕНА ПЕТЛЯ СУЧАСНОЇ НАУКИ	286
<i>Щербакова Н.М.</i> ФОТОГРАФІЇ РОЗПОВІДАЮТЬ (ДО 50-РІЧЧЯ МУ- ЗЕЮ)	289
<i>Ющенко О.І.</i> ФОРТИФІКАЦІЯ КИСВА В ЕПОХУ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ. КИЇВСЬКИЙ ЗАМОК	292

Матеріали

М 34 19-ї Всеукраїнської наукової конференції «Актуальні питання історії науки і техніки» (м. Київ, 28 – 30 жовтня 2020 р.) / Відп. ред. Гріффін Л.О. : Асоц. праців. музеїв тех. проф. ; Ін-т досл. наук.-тех. потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України ; Нац. істор.-архит. музей «Київська фортеця» ; Держ. політех. музей при НТУУ «КПІ» ; Акад. інж. наук України ; Акад. наук вищої освіти України. – К. : Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК, 2020. – 304 с.

ISBN 996-8575-40-6

У матеріалах доповідей учасників конференції з різних регіонів України коротко висвітлені питання, що стосуються актуальних проблем історії науки і техніки, розвитку наукових та технічних ідей, персоналій видатних науковців та інженерів минулого тощо.

Збірник буде корисним науковцям, що працюють в галузі історії науки і техніки, пам'яткознавцям і музеєзнавцям, аспірантам і студентам відповідних спеціальностей, усім, хто цікавиться нашою історією та культурною спадщиною.

УДК 94(477)

ББК 63.3(4Укр=Укр)

Наукове видання

**Матеріали
19-ї Всеукраїнської
наукової конференції
«Актуальні питання історії
науки і техніки»**

(м. Київ, 28 – 30 жовтня 2020 р.)

Редагування, макетування

Л.О. Гриффен

Відповідальний за випуск

Л.О. Гриффен

За точність викладених фактів і цитат
відповідальність несуть автори статей.

Віддруковано з готового оригінал-макету
замовника

Підписано до друку 06.10.2020 р.
Формат 60×84/16. Ум. друк. арк. 17,67.
Обл.-вид. арк. 24,51. Наклад 100 прим.
Зам. № 1877.

Видавець

Центр пам'яткознавства НАН України і УТОPIK
(Свідцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК № 2429 від 07.02.2006 р.);
вул. Лаврська, 9, корп. 19, м. Київ, 01015, Україна;
тел./факс: +380 (44) 2807879; e-mail: m-center@ukr.net

Виготовлювач

ПП Лисенко М. М.
м. Ніжин, вул. Шевченка, 20,
тел.: +38-04631-90995, +380-067-4412124;
e-mail: vidavec.lisenko@gmail.com